

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**In Epistolam Ad Hebraeos, Ioannis Oecolampadij,
explanationes, ut ex ore pr[a]elegantis except[a]e, per
quosdam ex auditoribus digest[a]e sunt**

Ökolampadius, Johannes

Argentorati, 1534

VD16 B 5199

Capvt XI

urn:nbn:de:hbz:466:1-36048

Est autem fides earum rerū quæ sperantur subsistentia, argumentum eorum quæ non videntur.

Fidem hic Apostolus definit, ne quis illum superiori testimonio, fidei nimium tribuisse putet. Fides, inquit, est rerū sperandarū ὑπόστασις, id est, subsistentia, Basis, fulcrum siue fundamentum, in quod res sperandæ incumbunt. Res autem quæ sperantur, sunt remissio peccatorum, regeneratio in nouam uitam, & quicquid celestium bonorum nomine venit, istæ res quodammodo in animo hominis, tanquam in sede sua insident, & per spiritum Dei firmiter consistunt, suntque gustus quidam, & experientia eorū, quæ sperantur & nō vident, interim tamē pro certissimis habentur. ἐλεγχος, argumentum, indicium, conuictio dicitur, & est idem dictū cum eo quod præmisit.

Porro consilium Apostoli hoc uideēt fuisse, primum ut illos ad maiorem curam & studiū fidei, tum ex illius natura, tum exemplo maiorum perduceret: deinde ut illos propter præsentis afflictiones & passim incurrentia mala consolaret, quo infracto animo fide & patiētia freti, per omne genus aduersitatum perirumpent, atque ad celestem patriam contenderent.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

Notent hanc definitionem, qui subinde de sua se
de gloriantur, & uidebunt longe aliud esse quam
uulgus hominum putat. Certe fides non est ocio
sa res, quemadmodum & supra diximus.

Per hanc enim testimonium me
ruerunt seniores.

Ob talem fidem seniores, & quotquot à cre
atione mundi p̄i fuerunt, testimonium iustitiæ
acceperunt, & non propter ipsa opera, esto ad
modum istis claruerint. Hæc subsequentibus
per multa exempla maiorum manifestum faci
et. Subijcit:

Per fidem intelligimus perfecta
fuisse sæcula uerbo Dei, ut ex his que
non apparebant, ea quæ uidentur fi
erent.

Fide cognoscimus quanta sit Dei bonitas &
potentia, qui sæcula, hoc est, omnia quæ creata
sunt, tam uisibilia quam inuisibilia, creauit &
quod nunquã satis mirari possumus, ex nihilo
creauit. Certe ratio humana non docet sicut nec
capit cœlũ & terrã, tempus uel suũ habere prin
cipium, id quod Philosophi ad unum ferè om
nes negarunt. Nec mirũ, Nam eò Deus illam
pertingere non uoluit. Spiritus autẽ sublimia ista
quæ sola fide percipi possunt docet. Ad hæc que
cunq;

cunq; creata sunt, hominis causa esse creata, hoc qui perpendit, certe fieri non potest, quin tantum opificem redamet & huic per omnia placeat. Hinc em̄ fides assurgit, & paulatim etiam alia æque sublimia ut remissionem peccatorum, resurrectionem mortuorum, & uitam æternam credere adsuescit. Nam si credas filium Dei tibi donatum, atq; adeo pro te mortuum facile fides ostendet, tibi cum illo omnia esse donata, & ita pacem cum Deo habere, à quo prius propter admiffa non potuisti non trepidare, iudiciumq; illius exhorrescere. Porro sæcula non solū facta sunt, sed & perfecta sunt uerbo Dei, hoc est, occulta uirtute seu iussu Dei. Hoc qui nouit, ex fide sit oportet.

Per fidem uberiores hostiam *Abel*
Abel obtulit Deo, quàm Cain, per quam testimonium meruit, quod esset iustus, testimonium perhibente de donarijs illius Deo, & per hanc mortuus adhuc loquitur.

Quia homines exemplis magis, quàm rationibus, ut que sensibus min⁹ exposita sunt, mouemur, & ferè pudet ciuitatis nostræ municipes nobis præcurrere, nos uero non subsequi, uoluit Apostolus varijs, n̄sq; præclaris ueterum exem-

ANNOT . IN EPIST . D . PAULI AD

plis, ad fidē illos atq; adeo nos inhortari . Multa autē exēpla maiorū proponit , quib⁹ nos ad perseverantiam animar, ut ita omnem excusationem deinceps nobis præscindat, postquam & illi fratres nostri, tanta fide claruerunt . Non est quod tuę diffidentię patrocineris dicens, Quis hoc facit? Habes quos imiteris, quotquot à condito orbe pie vixerunt .

Incipit autem à primo iusto, Abele, quem rāto magis admirari possumus , quanto minus cuiusquam exemplum illum secutum legimus . Et profecto non potest non aggrauare damnationem nostram , qui tot & tam p̄claris exemplis inuitari, Deo nos cōcredere, illiq; fidem habere adhuc dubitamus . Abelem autem primū iustum ideo dico, quod scriptura Adamū ubiq; ut peccatorem introducit, non quod negare uelim & hunc cum coniuge sua iustitiam consecutū Deo credidisse, sed quia scriptura huius nō commemorat, temerarium fuerit asserere . Satis sit nobis secundum scripturam loqui . Cæterum pulchrum est uidere hic, quomodo in sacris literis uersandum sit, & quid potissimum inde excerpendum, nempe fides & patientia tanquam præcipua capita salutis . *καὶ ἂν καὶ* quod hic ponitur, est Hebraismus, nos dicimus, quam Cain .

Legimus Genes . 4 . quomodo Eua pepererit Cain , primogenitū & potioris dignitatis quā Abel

Abel, qui posterius natus, & ita contemptior fuit, id quod & nomina præ se ferunt. Nam Abel uanitatem, Cain possessionem significat. Scriptura aliquot Adæ filios nobis tantum recenset, ut in quibus quod satis ad ædificationē sit, edocere possit. Per Cain & Abel duo hominum genera nobis ob oculos depinguntur. Primum hypocritarum, in Cain, alterū iustorum, in Abel. Et ita mundum tam ex malis quam bonis constare debere, spiritus sanctus hoc typo adūbra reuoluit.

קין
לבה

Per quam testimonium ¶ Vterque legitur obtulisse Deo, sed diuerso animo. Abel fideli, Cain infideli, & quia infidelis hic fuit, obtulisse dicitur qualiacunque, citra delectum & studium, longeque deteriora, quam frater ipsius Abel, qui de primogenitis ouium suarum, & adipibus earum obtulit. Propterea etiam Deus ad Cain non respexit. Quia autem nulla reuerentia Dei ducebatur, proximo & fratri inuidebat, reprehensusque, illum occidit.

Porro nemo putet, quod Deus ideo respexit ad Abel, & ad munera illius, quia ista fuerint selectiora & preciosiora. Nequaquam. Nam externi ille nihil moratur, sed quia fide ista obtulit, idque summo cordis studio, Deus testimonium illi fert, iustumque reputat. Ex moribus autem utriusque satis perspicitur, qua quisque mente perditus fuerit. Vbi fides, ibi charitas; ubi nulla fides, ibi neque charitas, sed

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

inuidia crudelitas, & pessima quæq;. Habes exemplum in Cain, qui ubi animaduertit fratrem Deo probatum, se uero reiectum, non persecutus est causam, sed inuidia & malitia mētis fratricidium perpetrare non erubuit.

Abel mortuus loquitur.

Et per hanc mortuus adhuc loquitur. Quia Deus hostiam Abelis acceptauit, & gratam habuit, puta ex fide oblatam, Cain Deo non fidens cepit inuidere fratri: & quia Deum, quem odio habuit, lædere non potuit, seruum illius aggressus est (id quod omnes impij facere solent) & in medium campum euocatū occidit. In quo Abel miram lenitatem & obedientiam declarans, ne uel minimam occasionem fratri sæuienti in se daret, ut maiori natu, & apud quem ex primogenituræ dignitate imperandi autoritas diuinitus esset, parere uoluit. Verum per hanc, fidem putata, mortuus, adhuc loquitur. Si loquitur, oportet quod & uiuat. In quo efficaciam & uictoriam fidei ob oculos Apostolus posuit. Memoria autem illius celebris, & nobis hodie loquitur, atq; ad fidem patientiamq; cum primis cohortari nos non cessat.

Per fidem Enoch fuit translatus ue uideret mortem, nec fuit inuentus, propterea quod transtulerat illum deus.

Secundo

Secundo loco Enoch laudat̃, is iuxta ea, quæ
 in epistola Iudæ legimus, septimus ab Adam
 fuit. Septenarius autem numerus, ut scitis, suo
 mysterio non caret. Eam autē laudem à scriptu-
 ra habet, quam nemo quisquam ante illum. Nā
 Abel primus iustus in flore ætatis trucidat⁹ est.
 Quibus fabulæ cordi sunt, dicunt eum adhuc
 uiuere, & ante extremum iudiciū diem, cum He-
 lia uenturum. Verum nemo mihi facile persua-
 serit. Scio, Ecclesiastici. cap. 44. uulgata æditio
 habet, Enoch placuit Deo, & translatus est in pa-
 radysum, ut det sapientiam gentibus, sed istud à
 lectione Græcorum discrepat, qui legunt: ἐνώχ
 ἐνῆρεσκησεν κυρίῳ, ἢ μετέβη ὑπόδραγμα
 μετανοίας ταῖς γενεαῖς. Enoch placuit Domi-
 no, & translatus est exemplum resipiscentiæ gen-
 tibus. Et Gen: 5. secundum. LXX, καὶ ἐνῆρεσκη-
 σεν ἐνώχ τῷ θεῷ, καὶ οὐχ ἐνρίσκειτο, ὅτι με-
 τέβηκεν ἀνὰ ῥόδους. Et placuit Enoch Deo,
 & non inuentus est, quoniam transtulit illum
 Deus: Istis tamen uerbis non conuincitur, quod
 non sit mortuus: quia si fuit ex semine Adam,
 oportet quod & mortalis fuerit. Et pro-
 fecto uerisimile est hoc, & analogiæ fidei conso-
 num. Nam unus Christus primogenit⁹ est mor-
 tuorum, & paradysum credentibus reserauit.
 Et quod me magis mouet, quanto tēpore Chri-
 stus p̄cium redemptionis non persoluit, tanto
 etiā romphea uel flāmeus gladius & uersatilis

Enoch

An enoch
 recte dica-
 tur uiuere.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

paradyfi aditum prohibuit. Iam si ipse in paradysum translatus, quomodo Christo sua dignitas salua permanfit? Quod si miraculum hic ponis, oportet quod expectet adhuc mortem & immutationem.

Verum si quis morem Apostoli animaduertat, non mirabitur quod posuit, eum non uidisse mortem. Nam sicut & supra de Melchisedec factum scimus, nihil adfirmare uoluit praeter scripturae testimoniū, & quia haec expresse non habeat illū mortuum, neque ipse statuere conatus est. Interea tamen non negat eum mortuū, sicut nec Melchisedec. Scriptura autem nimirum ideo reticet, ut nobis ostendat, per fidem nobis spem esse uitae aeternae & immortalitatis. Apud Hebraeos inuenio, qui eum tradunt morte praecipuum, atque, cum nondum ad eum numerum annorum peruenigisset, quem maiores sui affecuti erant, puta septingentorum annorum & amplius sed translatum, hoc est, ablatum fuisse a conspectu hominum. Sic Rabi Schlomo & Aben Esra.

D. Chrysofomus annotat, quod hic contendendum non sit, id quod neque ego cum quoquam fecero, citra enim pietatis iacturam haec ignorari possunt.

Priusquam enim transferretur,
testimonium meruerat, quod placu-
isset

isset Deo. Atqui sine fide, fieri non potest ut quis illi placeat. Nam qui accedit ad Deū, hunc credere oportet esse Deum, & esse remuneratorem quærentibus se.

Nunc considerat latius, unde factum sit, quod translatus fuerit, nempe eo quod placuit Deo, sed non placuisset illi unquam, si fide destitutus fuisset, à qua sola sunt omnia. Idem autē est placere domino, & ambulare coram Domino, id quod Genes. est. Reliqua per se plana sunt. Cæterum quia Apostolus hic insignē sententiam posuit nempe: Sine fide fieri non posse, ut quis Deo placeat, quærat hic quispiam, num & pueri habeant fidem, Deoq; placere possint? Vnū si admiseris, iam & alterum admisisti. Si fidem habent, etiam Deo placebunt, & ecōtra. Dicis. Quomodo fidem habebunt, cum animales sint natura, & Deum non cognoscant, atq; adeo inter dexteram & sinistram discernere nondū queant? Si non habent, quomodo ex numero Christianorū censendi sunt? Respondeo, pueri neq; creduli, neq; increduli sunt dicendi, sicut nuper nati catuli, neq; cæci, neq; uidentes, quia nondū appropinquavit tempus illorum, ut uisum recipere. Sic etiā de pueris, quantū ad actum tempusue credulitatis attinet, dicere licebit, quod fidē non

An pueri
habeant fidem.

ANNOT. IN EPIT. D. PAULI AD

non habeant nisi per miraculum, id quod Diuus Augustinus aliquoties fatetur. A miraculo autem non est arguendum, sed a re ipsa. Verum pueris quotquot in librum uitæ inscripti fuerint, eundem spiritum sanctum præstari, non temere negare possumus: sunt enim sancti, & in eodem cum credentibus foedere, eademque religione, suoque tempore, fidem suam confitebuntur. Dauid esto adulter, tamē Deo placuit, nam erat ex electis illius, & in librum uitæ inscriptus. Et ut uno uerbo dicam, ætas & confitendæ fidei impotentia, diuine gratiæ in electis non præiudicat, sicut nec reuelationi spiritus sancti. Sed de hoc pauca ista in transcurso sufficiant. Tu diligenter uerba Apostoli mente recondas, sunt enim dignissima. Et obserua primum atque adeo præcipuum accedenti ad Deum esse, ut Deum credat, & animo persuasissimus sit, deinde ut credat illum quærentibus se in ueritate esse sufficientissimum remuneratorem, hoc est, beneficum. Quomodo enim quisquam se ei addicere possit, a quo nulla bona speret. Sequitur.

Noe Per fidem admonitus oraculo
Noë, ea quæ nondum uidebantur,
ueritus, apparauit arcam ad salutem
domus suæ, per quam arcam condē
nauit

navit mundum, & eius quæ secundū fidē est, iustitiæ factus est heres.

De Noë, legis Genes. 6. qui fuit fili⁹ Lamech, statim autem ab initio nomen accepit eius, quod postea facturus erat Dominus. **נח** enim quietem significat. Inde plerique theologorum colligunt, quod ille per omnem vitā suam, mundū omnigenis sceleribus supra modum fermentatum, ad resipiscētiā reuocarit, diluuiumque uocatum esse quietem, ut homines cessarent à laboribus suis. Alioqui non uideretur quomodo nomen **נח** Noah, ipsi congruat. Hebræi autem dicunt Noë agricolam fuisse, instrumentaque rustica, inuenisse, quibus homines terram colerent, quæ maledicta prius in opere illorum, quietem nunc à multitudine laborum præstaret. Sed hæc nihil ad institutū. Satis clarū est cuius typū Noë iustus gesserit. Apostolus exemplo hoc utitur ad fidem contestandam. Nam Noë oraculo admonitus accepit, & indubitanter credidit, cuius nullum usquam indicium apparebat, neque presagium aliquod uenturi imbris conspiciebatur. Quod si uidisset quid, uel saltem leuibus coniecturis colligere potuisset, iam euacuata illius fuisset fides. Oraculo, dicit, Vnde hoc: cum nulli essent prophetæ: nullum externum uerbum audiretur: iustus, perfect⁹ & integer Noë corā Domino, diuinam inspirationem, quam hic oraculo

Vnde nomen hoc fortius sit

oraculo uocat, domesticam habuit. Certe res illa non caruit tentatione, eaq; acerrima. Nam ut Satan ubiq; & in omnibus fidem impugnat, ita & in hoc iusto, sicq; in fabricatione arcæ & pro uocatione ad pœnitentiam, omnium irrisioni & contemptui patuit.

Apparuit arcam iustus vir, quod nō uulgaris fidei in illo argumentum fuit. Solet enim quis que agere, secundum quod omnino edoctus est. Quare autem sibi non timuit à diluuiō: quia se liberandum sciebat, atq; hoc beneficio fidei, idcirco reuerentia Dei & metus religionis illū tam sedulum fecit in omnibus, quæ illi præcepta fuerant. Per domum intelligit familiam suā, octo illas animas, quæ seruatae erant.

Per quam condemnauit mundum] Mundū non machinam illam immensam, sed mundanos homines intelligit, & qui toti mundo erant dediti, coelestiaq; omnia aspernabantur. Contemptui illis erat prorsus uerbū Domini. Hunc mundum sua arcæ fabricatione iudicans præmonuit, ut caueat imminētia mala, qui ubi nō resipuit, condemnationis accepit sententiam iustā. Alij, non iudicauit sed condemnauit comparatione uidelicet, quemadmodū de regina Austri in Matthæo est, sed prior expositio uidetur magis quadrare. Hæres iustitiæ, id est, obtinuit aut consecutus est iustitiam quæ ex fide est, vel factus est hæres iustitiæ iuxta fidem. Et ita differre facit

Mundus p
mūdanis.

re facit iustitiam operū & fidei. Supra fide nos iustificari coram Deo docuimus. Ad iustitiam operum, non respicit hoc loco, ut quæ nulla sit apud Deum, sed ad fidem, ea enim sola placetur Deo, ut audiuius. Legimus & .1. Pet. 3. de Noë & diluuiio, qd illius temporibus totā terrā inūdauit. Cum, inquit, semel expectabatur Dei lenitas in diebus Noë & c. Habemus & nos uerbum, iubemur apparare arcam, per quam euadamus diluuium: hanc sunt qui dicunt ecclesiā, à Christo uero Noë animarum consolatore cōstructā, atq; supra firmam petram fundatam. Verum nos arcæ Christo adhæreamus, cuius etiam corpus sum⁹ credentes, & indubie aquas tribulationum & interitus secure pertranabimus, salutem & requiem animabus nostris inuenturi.

Per fidem appellatus Abraham, Abraham.
obediūt, ut exiret in locum quem accepturus erat in hæreditatem: & exiuit nesciens quo esset uenturus.

Aliud exemplum proponit Patriarchæ Abrahamæ, quo non alius in scriptura fide celebrior reperitur, ad eocp pater credentium appellatur, vnde omnes fideles ab illo nomen accipiunt, ut dicantur filij Abrahamæ nempe huius fidei imitati. Multis etiam alijs uirtutib⁹ polluit, ut obedientia

ANNOT. INEPIPTIS. D. PAULI AD

dientia, mansuetudine & hospitalitate, de quib⁹ passim in Genesi legis. Commendat hic nobis egressum patriarchæ ex Carris, in terram promissionis, ut Gene. 12. & Actorum. 7. habem⁹. Abraham principio non habitabat in Carran, sed in Hur Chaldeorum, quam ob idololatriam & crudelitatem tamen reliquit, concedens in Carram, civitatem apud historiographos satis clarã: postea iterum divino iussu uocatus, emigravit, nesciens quo eundem esset. Nam dominus ei nominatim non ostendit locum, ubi illum pedem figere vellet. Vtuncq; tamen, ille non oblatrauit, sed paruit, diuinæq; inspirationi locum dedit, rationem certe non secutus, cui nimirum absurdum, stultum, nedum periculosum videbat, opes, amicos, patriam, cognatosq; tam subito relinquere, atq; incertis se committere sedibus. In quo ille singularis fidei & reuerentiæ diuinæ specimen dedit. Et ea est natura animi fidelis, ut nihil prius, nihilq; antiquius ducat, quam simplicissime atq; ad primum nutum Dei uerbo parere. Videm⁹ itaq; Patriarcham Apostolis haud quaquam inferiorem, quorum alij à retibus, alij à telonio uocati, omnibus ilico relictis, secuti sunt dominum. Discamus quæso nos hinc, ut uocati à Domino nequaquam excusationem paremus, sed alacri animo uocantem nos sequamur, ipsi curam euentus committentes, cum non possit non presentissime tueri, qui illi se ex
 animo

Vocationi
 parendum

animo addixerunt. Exeundum nobis autē erit
 è domo patris, hoc est, à malis & pravis affecti
 onibus nobis agnatis, ut relinquamus ueterem
 Adam, & quicquid uel aliquo modo carni iucū
 dum apparet, modo uelimus terram promissio
 nis, hoc est, cognitionem Christi, commercium
 sanctorum, & beatam uitam assequi, quæ qui
 dem omnia ratione non uidemus, sed fide perci
 pimus. Quamdiu enim in hac terra sumus, per
 speculum in ænigmate cernimus, tunc autem fa
 cie ad faciem, hoc est, plenissime. 1. Cor. 13.

Per fidem cōmigravit in terram
 promissionis, ueluti peregrinā, cū
 in tabernaculis habitasset cum Isaac
 & Iacob, cohæredibus eiusdem pro
 missionis. Expectauerat enim habē
 tem fundamenta ciuitatē, cuius opi
 fex & conditor est Deus.

Eximium uirtutis opus in ipsis diuitijs con
 temnere diuitias, habere omnia, & nihil posside
 re, posse abundare, & penuriā pati. Terra Cha
 naan fuit illi diuinitus promissa, tamen inde
 ille non efferebatur animo, sed se semper pro
 peregrino habebat, in cuius indicium non legi
 mus illum ciuitatem exædificasse, sed in taber
 S

Abrahæ
 laus exi
 mia.

S

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

tabernaculis mansisse, unde migrandi animum semper habuisse conicitur. Quāuis ei regioni mos sit sub tabernaculis degere. Similiter fecerunt Isaac & Iacob, qui simili frugalitate uixerunt, & licet terram illam promissam sibi scirent, tamen & ipsi in tabernaculis degere uoluerunt, nimirum expectantes potiorem ciuitatem, cuius fundamenta in montibus sanctis, cœlestem Hierusalem, Abrabæ, Isaac, Iacob, & omnibus fidelibus promissam. Et ita Apostolus his uerbis ad allegoriā spectat. Hanc ciuitatē illi expectātes, peregrinos se in hac terra dixerunt, sicq; animis suis, nullis sæculi huius delictis & uoluptatibus, addicere se uoluerunt. Bene autem dixit: habentem fundamenta. Nam ædificata est supra firmā petram Christū. Videat alludere ad illud Esaia. 28.

Deus ab æterno illam ciuitatem prædestinauit, cum in dilecto nos elegit. Conditor huius inquit, Deus est, idq; per unigenitum suum, dominum nostrum Iesum Christum, in eam autē spiritu sancto suo congregat, congregatosq; cōseruat. Et hoc secundum exemplū est Patriarchæ Abrahæ, cœlestia longe præferentis terrenis istis & caducis huius mundi rebus.

Sara Per fidē & ipsa Sara uim ad concipiendum, ac retinendum semē accepit: ac præter ætatis rationem peperit

perit, quod fidelem iudicaret eum,
 qui promiserat. Quapropter & ex
 uno pgnati sunt posterii. eoque iam an-
 nis effoeto, tanto numero, quanto sunt
 stellae coeli, & uelut arena quae est
 iuxta marginem maris innuerabilis.

Postquam excellentiam fidei in Abrahamo
 nobis commendauit, uoluit etiam Saræ uxoris il-
 lius meminisse, quae & ipsa fide excelluit, & ita
 per locum a sexu, ad fidem nos cohortari pergit.
 Digna sane haec fuit, ut esset tanti Patriarchæ ux-
 or, quam ipse quoque sororem uocauit apud ho-
 stes: & reuera fuit, quandoquidem eadem cum
 marito fide praedita, sequi illum in terram igno-
 ram nihil quicquam dubitauit. Quia autem cre-
 didit, promissionem, adeoque vim ad concipien-
 dum accepit, nihil morantibus effoeto corpore
 & anili ætate. Risit quidem, ubi primum illi nun-
 ciatum est se futuram matrem. Videbatur enim
 satis ridiculum, imò incredibile, tam propectæ
 gratis mulieri annunciare partum, verum coar-
 guta ab Angelo, statim fidem illius uerbis ha-
 buit. Nota Apostolum non frustra dicere, *αὐτὴ*,
 ipsa Sara, habet enim in se emphasim, ad com-
 mendandam ipsius, puta sexu infirmioris, fidem,
 quae nobis non minus in hac commendabilis pro-

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

ponitur, quàm in ipso Abrahamo. Sic inuenimus, quod in Christo & Deo non sit neq; vir, neq; foemina, neq; seru⁹ neq; liber &c. Vbi uult, ibi per spiritum suum operari potest. Muliebris igitur sexus non cõtemnendus, esto infirmiusculus, tamen & ipse esse organum spiritus sancti potest.

Præter ætatis rationem ¶ Duplex defectus in ea fuit, alter naturæ: nam sterilis erat, neq; per omnem ætatem pepererat: alter ætatis, fuit em nonagenaria & ferè emortua, cum primum audiuit sibi partũ denunciari. Sed Deo nihil in credenti impossibile fuit. Per fidem itaq; ad positionem fundamenti seminis, uirtutem accepit atq; peperit. Si iam tanta & supnaturalia fideles per fidem à Deo acceperunt, quæ hæc incredulitas nostra est, ne uilioribus quidem in rebus illi ex animo credere? Addit: Illa fidelem & certum iudicabat eum, qui promiserat. Quæ erant illa promissa? Quæ marito Deus promiserat. nempe: faciam te in gẽtem magnam. Benedicentur in te omnes tribus terræ. Semini tuo dabo terram hanc: Gen. 12. Et, Suspice in cœlum & numera stellas, si numerare eas poteris, & dixit ei: Sic erit semen tuum Gen: 15. & alijs locis similiter. Cum egressus erat Patriarcha ex Charris, annorum fuit septuaginta quinq; expectauit itaq; promissum semen ferè uiginti quinq; perpetuis annis. Et profecto non dubium est, multas tanto tempore in

pore intercessisse tentationes, sed fide ille immo-
 ra usq; perstitit. Quare ab uno illo & iā effoeto,
 tantus numerus Israëlitarum procreatus est, &
 non numerabilis. Etiam Edomitæ. Nam multi
 populi ex illo originem duxerunt. Sed pmissio
 illa debuit incipere in carnalibus, tamen longe
 potiora istis expectabat.

Quantæ sunt stelle cœli ¶ Profecto nō absq;
 mysterio videtur esse, quod iubet Deus illum
 in cœlū suspicere: potuisset em̄ Deus aliquo mo-
 do illi numerum futuri seminis indicare, (nam
 semel in deserto, & semel à Dauide numeratus
 est Israël) sed noluit, nimirum innuens verum se-
 men Abrahæ, futurum cœleste, & ut stellæ, mū
 dissimum. Hoc autem per semen benedictum,
 Christum, factum est. Simpliciter tamen si expo-
 nas, erit similitudo sumpta à multitudine, idq;
 non absq; hyperbole, cuius admodum frequēs
 in scripturis vsus est. Porrò q̄d dicit: Velut are-
 na maris. In eo intelligere uoluit multitudinem
 gentium Abrahæ in semine Christo pmissam,
 ea autem multo minus est numerabilis, quàm
 iudæorum.

Iuxta fidē mortui sunt hi omnes,
 cū nō accepissēt pmissioēs: sed pcul
 eas uidissent & credidissent, salutas-
 sentq;, & confessi fuissent, se hospi-

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
tes atq; aduenas esse in terra. Nam
hæc qui dicunt, declarant se patriam
inquirere.

**Patriarche
postiora ter
renis ex/
pectarunt.** Dicit, omnes illi iuxta fidem mortui sunt, quã
uis fidem habuerint: ubi igitur manet remunera
tio eorum: ubi terra promissa? In cœlis nimirũ,
quemadmodum paulo post ipse dicit. Omnes
dicens, intelligit Abraham cum suis cohæredi
b⁹, Isaac & Iacob. Sunt qui etiã ad Noë, Enoch,
& superiores referunt, sed cum spiritus de illis
locutus, videtur illos in hunc ordinem non pos
uisse. Illa autem quæ Patriarchis data sunt, & se
mini eorum post eos, longe minora fuere diui
nis promissionibus, amplius ergo quid eis pro
missum expectarunt, puta cœlestem patriam.
Nec enim ciues huius sæculi fuerunt, sed futu
ri. Hoc quidem fide uiderunt, sed à longe. Quẽ
admodum hi, qui diu in medio mari nauigan
tes, portum quendam uident, in quẽ se tuto pos
sint recipere, cum esto nondum apprehenderũt,
tamen ipso uiso gaudium percipiunt, salutant,
perinde atq; eo iam potirentur. Ita etiam fideles
in pelago mundi iactati, patriam suam, cœlum,
à longe salutant, & libenter se hospites hic faciũt.
**Expositio
loci Pauli/
in Eph. 2.** Dicas, tamen Apostolus Ephæsiis dicit. Iam
non estis hospites & adueng, sed conciuies sancto
rum & domestici. Propter certitudinem spei,
quam

quam fideles ex spiritu percipiunt, hoc dicere uoluit. Aliquo modo enim eius quod sperant, pñ hic gustum assequuntur. Passim autē in scripturis patet, Patriarchas hic manentem locū non quæsiuisse. Vnde Iacob conquestus fuit de dieb⁹ malis huius sæculi. Abraham tantus uir, non habuit locum proprium, in quē Saram demortuam sepeliret. Actorum. 7. legis, quod Deus illi hæreditatem non dedit in terra, ne uestigium quidē pedis. Hanc sententiam confirmat ratio ne, qua dicit, qui talia dicant, declarare se alibi patriam cognatos, amicos, possessionesq; inquirere, & non iam adeptos esse. Huc faciunt etiam quæ Apostolus subiicit, dicens:

Et si illius quidem memores fuissent, unde fuerant profecti habebāt opportunitatē reuertēdi. Nunc autē meliorē expetunt, hoc est coelestē. Quapropter non erubescit ipse Deus uocari Deus illorum, parauerat enim illis ciuitatem.

Si de terrestri patria uult dicere, dixissent, nihil omnino obstitisset, quo minus in eam rediſſe se potuissent, cū undequaq; opportunitas illos inuitasset, sed meliorem & coelestem expetebāt.

ANNOT. IN EPIT. D. PAULI AD

Quapropter nō erubescit &c. Exodi. 3. Ego sum
Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.
Vocat se Deum illorū, qui iam mortui erant, &
illos suos, nimirum quibus ipse ciuitatem con-
didit, sicut & supra dictum est. Iam si spem suā
in terrenis collocassent, certe Deus meliorū bo-
norum dator, erubuisset illorum Deus uocari.
Hoc autem non est, sequitur, quod cœlestem pa-
triam expetierint. Certe elegit illos, ut essent prin-
cipes in ecclesia sua, suosq; agnoscit & cœlestes:
Non em̄ in carne licet uiuerent, carnales erant
sed spirituales. Obserua hic, scripturam non so-
lam & nudam literam vrgere, sicut quidam lu-
dai zantes dicere ausi sunt, sed & spiritum.

Per fidem obtulit Abraham Isa-
ac, cum tentaretur, & unigenitum
obtulit, in quo promissiones accepe-
rat, ad quem dictum fuerat, In Isaac
uocabitur tibi semen, cum illud secū
perpendisset, Deū uel à mortuis ex-
citare posse, unde illum etiam resur-
rectionis typo reduxit

Immolatio
Isaaci.

Quia Hebræi nunquam non gloriati sunt patre
Abraham, cuius tamen fidem pauci imitari uo-
lebant, libuit Apostolo hoc, tanquam omnium
p̄gci

principium exemplum, illis cum primis considerandum proponere, quo Deus fidem illius inexpugnabilem explorare uoluit, non quod de ea dubitauerit, sed ut alijs precellentiam eius innotescere faceret. Excusamus nunc, quid sibi miraculum hoc uoluerit. Libenter autem sic uocari, quandoquidem natura hoc facere non permittit, sed modis omnibus repugnat. Si ulla res est, qua certitudo fidei explorari potest, aduersa sunt. Nam saepe contingit, ut hi, qui plurimum crediderunt, sibi ipsis tamen fuerint ignoti, donec aduersis conflictandum esset, tum demum quam effica in ipsis fides fuerit, apparet.

Cum tentaretur J Deus est qui tentat. Nam Christus docuit deprecari: Ne inducas nos pater in tentationem. Aliter tamen suos, aliter impios tentat, hos ut tradat in perpetuum imperio Satanae, illos ut uix dum tentationes gustantes eripiat, & a malo nimirum Satana liberet, eorumque fidem inclarescere faciat. Ita Abrahamum, ut diximus, tentauit, quo magnitudo rei melius perpendere tur. Agon enim vehementissimus fuit. Quonia ex una parte erat caro, sensus, ratio: ex altera preceptum, & promissio Dei. Ratio dictauit: Quomodo pater odio habebit ex se progenitum, eumque unicum? Et natura omnes docet parentes, atque a deo ducit, ut liberos suos ament, foueant, educant: cunctosque alios occidere non liceat, multo minus filium, Et ista nimirum augebant tentationem.

Deus tentat, sed diu uerfe.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

Adde quod & charior erat filius, quia in extrema senecta, & miraculo datus. An non quæso ista senis concuciebant animū: qui alioqui magis amantes liberorum sunt natura, iam morti uiciniores. Augebat dolorem quod non subito esset necandus filius, sed triduanis operibus defatigatus. Fides autem, quæ tanquam murus ahenus innitebatur omnipotentiae Dei, cogitabat: qui centenario & emortuo corpore filiū dedit, eundem etiam posse mortuū excitare. Et Deus optimus maximus est qui iussit, parendū ergo, non responsandum, non etiam exposulandum de fide promissi, hic nihil iniqui timendū. Summa, vicit rationem verbum seu iussū Dei, robor & constantia fidei.

Hinc discamus & nos tentari, quando duo uerba, siue præcepta Dei, nos urgent, ut nesciamus utrum utri præferamus. In istis angustijs constituti, illi potius adhæreamus, quod nobis magis notum & certum, diuina fecerit voluntas: præcibus autem uere intentos spiritus affatim edocebit, quid potissimum sit amplectendum. Sicut hic. Non occidas, & offer mihi filium. Posterius Abrahæ tam apertum & manifestum fuit, ut non potuerit uel in minimo contradicere. Paruit ergo simpliciter, sed non præter fidem. Cæterum perspicacibus hic oculis opus est, ne non ille, qui sæpissime in Angelum lucis se transfiguratur, incautiorem te specie pietatis decipiat, ut eū
 putes

putes p̄xime uoluntati diuinæ te accomodasse,
 ab his infinitis partibus. Quemadmodum ueteri
 bus olim temporibus Prophetarum contigit,
 qui exemplum hoc Abrahæ imitaturi, filios su
 os Moloch idolo immolarunt & combusserunt.
 Stulta erat hæc imitatio, & plane impia, imò ab
 ipso Satana inuicta. Habuerunt, & adhuc habent
 non absimilia his & nostra tempora. Deū itaq̄
 time, illicq̄ simpliciter seruias in timore & tremo
 re, & edocebit te indubie, quid te uelit facere, &
 quid nō. Nā nō mentiet̄ Spirit⁹, qui dixit: Prope
 est Domin⁹ omnib⁹ qui inuocāt illū in ueritate.

In quo promissiones acceperat [Apostol⁹] rē
 bene exponit. Nam audiuerat (Genes. 21.) In Isa
 ac uocabitur tibi semen. Statim autem subsequē
 ti capite audit: Accipe filium tuū dilectum &c.
 Iam si non firmissima fuisset fide præditus, quo
 modo quæso paruisset Deo, & tribus diebus ea
 firmitate perstitisset: fides ergo ex Spiritu persua
 sissima est, Deum in omnibus promissis certissi
 mum. Vnde cum iam iam filium iugulaturus
 erat, brachium reduxerat, ab Angelo inhibet̄.
 In q̄ sane mysteriū resurrectionis nobis adūbra
 tū est. Quēadmodū Isaac ad pœnā postulatus
 fuit, ita omnes nos postulamus, sumus enim fi
 lij mortis. Benignitatis tamē diuinæ est, æternā
 mortem meritos, uoluisse seruare, & alio sacri
 ficio satisfactionem pro peccatis nostris sumere,
 nempe Christo, qui designatus fuit per arietē
 in uepr

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

In vepribus hærentem. Aries autem naturam
ouis habet, easq; tanq; dux antecedit, sic etiam
Christus. Tales sanctas & sobrias allegorias,
nemo reñciat. Nam & Moses de Christo scrip-
sit, uel Saluatore teste. Multa autem mysteria ex
eodem loco colligi possunt. Nam in multis Isa-
ac figura Christi fuit. Isaac obediens fuit Abra-
hæ, Christus patri usq; ad mortem. Isaac per tri-
dium morti fuit deputatus, & miraculo patri
redditus, seruatur. Ita Christus per triduum se-
pultus, virtute diuina rediuiuus ad patrem ascē-
dit. Sed pauca hæc delibauisse me satis sit. Per-
gamus.

Per fidem de futuris benedixit
Isaac filio Iacob & Esau.

^{Isaac} Filius & nepos Abrahæ fidem imitati sunt,
hæredes non secundum carnem tantum, sed &
secundum spiritum, multa quidem fideliter gef-
serunt, quæ tamen Apostolus hic non commē-
morat. Quanta Isaac passus sit à Palestinis, que
& ipsa haud uulgaris fidei specimina fuerunt,
apud Mosē legimus: Illam tamen fidem confi-
siderandam ponit, qua Hebræi magis celebres
redditi sunt. Legimus Genes: 27. de benedictione
Isaac, quomodo primum ipsi Esau benedicere
statuerit, sed mater diuina dispositione Iacob,
minorem natu, subornauit, uestibusq; hirsutis
cum pulmēto accedere parentē iussit. Hunc ubi
Isaac

Isaac pater benedixerat, irruit Esau flens, tamen ille reuocare benedictionem noluit, sed magna fide, nimirum diuinam ordinationē animo presentiens, dixit: Benedixi ei, & erit benedictus. Profecto factum hoc tentatione carere non potuit, nam obstupuit Isaac magno stupore errorem audiens, tamen eam fidei constantia fortiter dispulit. Interea neque Esau benedictione omnino priuauit sed benedixit, & inter cætera dixit Erit postquam prædominaberis, tunc excuties iugum eius à collo tuo, quod certe mysterio non caret, nēpe quod Iudæi gentibus essent seruituri, donec plenitudo gentium introierit, & ita saluus fiat omnis Israël: quem admodum & Roma: II. est.

Per fidem Iacob moriens, singulis filiis Ioseph benedixit, & adorauit fastigium uirgæ eius. Iacob

Iacob moriens, maximam posteritatis curam habuit, quo filios suos magis pios redderet, & Dei studiosos, prædixit autem quidnam sequentibus annis unicuique tribui futurum esset. Ante omnes tamen benedixit filiis Ioseph, ut est Gene. 48. Extendens autem Iacob manum dexteram, imposuit super caput Ephraim, qui iunior erat &c., cui etiam sciens prudens primogenituræ ius dedit, nimirum ex reuelatione hoc edoctus. Filium autem istum Ioseph, Ephraim & Manasse, duas tribus ob

bus obtinuerit, quia Leui nō erat sortē in terra habitur⁹, & ita ex benedictiōe fuit, qđ una trib⁹ Ioseph in duas diuideret. Ista autē carnalis benedictio fuit. Ex Ephraim prim⁹ rex exort⁹ est que trib⁹, inter ceteras decē clarior & opulētior fuit, idq; ex benedictione Ioseph, qui illa in spiritu futura præcognouit.

Adorauit fastigium ¶ Hebræus legit: Adorauit ad lectuli caput. Vtrūq; autē recte nā אֲדָרָה ambiguū est, lectū & uirgā significans. Virga, symbolū regni est. Quod autē legim⁹ adorasse eū fastigiū uirgæ Ioseph, nimirū eo de regno posterorū ei⁹ testat⁹ fuit, atq; in spiritu regnū Christi præuidit, inquē uera adoratio spectabat.

^{Ioseph} Per fidē Ioseph moriens, de egressione filiorum Israël meminit, deq; ossibus suis mandauit.

Nisi Ioseph eximiam habuisset fidem, quod populus Israël post. 200. annos reuersurus esset in terram suam, & liberandus, (nam. 400. annis seruituti subiectus fuerat Acto: 7.) nequaquā de ossibus suis tollendis tanto studio præcepisset. Nimirum fecit hoc ad confirmandam spem illorum, de terra promissa inhabitanda. Nam alioqui terram omnem Domini esse sciuit, & sepeliendis piorum corporibus benedictā, & consecratam.

Per

Per fidem cum natus esset Mo-
ses, occultatus est mensēs tres a parē^{Moses}
tibus suis, propterea quod uiderent
elegantem puellum, nec ueriti sunt
edictum regis.

Sciuit Apostolus alios alia exempla mouere
uoluit ergo, ne cuiq̄ esset excusatio, plurima in
mediū proferre. Et quia Moses erat legislator,
in quo non mediocriter gloriabantur Hebræi,
libuit & huius fidem illis imitandam propone-
re, premissa tamen parentum illius fide, quæ &
ipsa non contemnenda fuit. Pharaon regum cru-
delissimus præceptum dederat, ut quicquid ma-
sculinum ex Hebræis nasceretur, statim à partu
in flumē abijceretur, fœmininum autem, reser-
uaretur. Hoc præceptum parentes Mose, indu-
bie maxima fide præditi, trāsgressi sunt, quæ etiā
edictum regis contemnere potuerunt. Tribus
autem mensibus occultarunt puerum, diutius
nisi cum totius domus summo discrimine, non
occultaturi. Ex fide igitur noluit in flumen præ-
cipitare, sed incolumem conseruaturus, in fisco-
lam conclusit, atq̄ ita aquæ cōmisit. Historiam
legis Exod. 1. & 2. Magnificat igitur Apostolus
hoc, quod contra iussum regis tribus mensibus
puerum parentes illius occultarunt. Verū ne par-
uum sit

uum sit

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

uum fidei opus putes, celebrat idem & Stephanus Acto:7. dicens: Eodem tempore natus est Moses, & fuit gratus Deo &c.

A progenitoribus suis ¶ Quasi adhuc auus eius uixerit, *πατρὸν* posuit, Stephanus dicit, *ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς*. in domo patris. Si simpliciter accipias, *ἐτεροσίου* numeri esse dicas. Parentes autem Mose fuerunt, Amram, iuxta Iosephū Ammiramis & Iochohel. Genealogiam. 1. Paral. 6. filij Leui, Gerson, Caath, Merari, filij Caath, Amram, Isaar, Hebron, & Oziel. Filij Amram, Aaron, Moses & Mariam. Fuit igitur Moses septimus ab Abraham. Ordo, Abraham, Isaac, Iacob, Leui, Caath, Amram, Mose. Abraham, decimus quartus ab Enoch, Enoch. septimus ab Adam. Ita septenis sæculis Deus mirabilia ferè renouauit, si quis diligentius attendat.

Elegantem puellum ¶ Rabi Mose dicit, nato Mose totam domum splendore impletam: & Iosephus Antiq. lib. 2. cap. 9. tam pulchrū facie fuisse puellum, inquit, ut nemo tam seuerus fuerit, quin pulchritudine eius caperetur, multisq; contigisse, dum per plateas hunc ferri cernerēt, ut studio suo statim relicto, oculis illum usq; secuti sint. Adeo delectabantur puelli conspectu. Erat enim in eo infantilis multa gratia, quæ inspicientes retinebat. Hinc factū etiam, ut Thermut filia Pharaonis sibi hunc in filium adoptauit. Recte igitur Apostolus uocat illum *ἀσίου*

ὁ πατρίου

ὁ παιδιου, scitum & elegantem puellum.

Nec ueriti sunt edictum. | Iosephus loco iam dicto refert, edictum hoc ideo datum, quia rex intellexerat à Propheta quopiam, illo tempore oriturum, per quem Israëlita exaltandi, Aegyptij vero affligendi essent, & inde sumpsisse originem tyrannicum illius furorem, quem Christi temporib⁹ crudeliter Herodes rex imitatus est, quemadmodum in Matthæo est cap. 2. Refert etiam, quomodo Amram orans pro populo, consolationem à Deo, qui illi per somnium astitit, acceperit, filiūq; illi se daturū promiserit, cui⁹ memoria futura esset summa. Adhęc dicit vxorē illius non vehementibus doloribus peperisse, ut fallerentur illius custodes. Plura si uelis, istic legas.

Per fidem Moses iam grādis, renuit uocari filius filiaē Pharaonis, potius eligens simul malis affici cū populo Dei, quàm temporarijs peccati cōmodis frui, maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quàm Aegyptiorum thesauros. Respectum enim habebat remunerationis.

De parentib⁹ Mose locutus, nūc de ipso Mo
T

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

se, qui magno aliquo Aegyptiorū regno potiri potuisset, si studium & memoriam populi sui abiecisset. Compertum est, quanta regio, quot urbibus, quaq; fertilitate fuerit, nihilominus tamen Mosis fidem ista eneruare non potuerunt. Exodi. 2. ita legimus: Quē illa (filia Pharaonis) adoptauit in filium, vocauitq; nomen eius Mo se, dicens: Quia de aqua tuli eum: Vnde & impositione nominis testata est, hunc sibi esse proprium. Verum ille grandior factus, filius filiae regis uocari renuit. Causam Apostolus ipse subiecit: Potius eligens &c. Iosephus lib. antiq. cap. 9. indicat quomodo Moses etiam puer, diadema patris regis in terram proiecerit, pedibusq; conculcarit, id quod regi ferre uidebatur auguriū, humiliationem uidelicet regni Aegyptiaci. Vnde & uates regis illum e medio tollere conatus fuit, nisi filia regis, puerum illi praeicipiens, periculo exemisset.

Mosen nō
puduit suae
gentis.

Potius eligens simul ¶ Scriptura habet eum egressum fuisse, ut uideret populi sui erumnas. In quo satis significatum fuit, quod se Hebræum ingenue fateretur, & quamuis in aula regis & medijs delicijs ageret, tamen fratres sui generis non potuit dedignari. Et profecto, peccato non potest carere, nolle simul adfligi cum fratribus, & malis illorum compati, ut Amos. 6. Super cōtritione Ioseph non mouebātur, & Ezech. 9. signantur frontes uirorum, gementium & dolentium su

um super cunctis abominationibus . Roma: 12.
 Gaudete cum gaudentibus , & flete cum flentibus . Moses ergo fide intellexit simul malis affici cum populo Dei, eoque contemptissimo in omnium oculis, multo satius esse, quam cum ignorantibus Deum prospere secundum carnem habere, luxu delictisque affluere . Peccatum , hic uocat uitam aulicam , & mundanis uoluptatibus deditam . Talem autem uitam degunt, qui non affliguntur cum caeteris, & iuxta Psaltem . In labore hominum non sunt, neque cum hominibus flagellantur . Iam si peccatum est luxui deditum esse, quanto magis praeter hoc & bonos affligere ?

Porro temporarius dicens, irridet stultitiam mundi, qui turpia honestis, & temporaria aeternis praeferre solet.

Probrum Christi, quam Aegyptus . 7 Probrum Christi uocat, quicquid populo Dei mali & op
 probri irrogatur, secundum quod dicitur: Qui uos spernit, me spernit. Quae enim membra patiuntur, etiam caput experitur. Alibi Paulus ad afflictiones Christi uocat, quas in suo corpore proferebat, puta seruus & membrum illius. Quod enim sanctis fratribus suis, uel beneficit, id omne Christus sibi factum esse reputat. Vnde dicit in nouissimo die. Esuriui, & dedistis mihi edere, & contra. Mat. 25. Et, Saule, quid me persequeris? Act. 9. Diuitias autem recte uocat probrum Christi, Saluator enim inquit: Beati estis, cum probra

Probrum Christi quid.

T 3

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

lecerit in uos, & insectari fuerint, & dixerint omne malum uerbum aduersus uos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis. Iste thesaurus qui in Christo possidetur, perpetuus est, & nullius in fidijs obnoxius, Aegyptiacus uero, furibus & tineis. Obserua, quod indifferenter nunc Deum, nunc Christum, qui tamen tunc nondum erat incarnatus, appellat, ut ostendat eandem & nostram, & patrum fuisse fidem. Popul⁹ Dei fuit, fuit & Christi, quemadmodum & nos, si crediderimus, sumus. Perpende igitur quàm prudenter quàmque certa fide egerit hic Moses, ut eum possis imitari. Certe si Christo seruire uoles, ferenda erit crux, opprobria, conuitia, & quicquid carnem male habet, sed forti animo sis, multo melius est ista ferre hic, & sequi Christum, ut cum eo alibi conregnes, quàm ut crucem detrectes, & in æternū exitium abeas. Via enim ad salutē stricta & angusta est, neque cuiquam, nisi prae Christo omnia relinquenti, patere potest.

Respectum enim habebat. Vult dicere, non quæsiuit in perditio hoc mūdo delicias suas, sed in futuro sæculo mercedem, quam indubie multam accepit. Oculos enim fidei in remuneratorem Deum infixit, eum nimirum, qui uoluntatem mentium se facit, & unicuique secundum opera sua retribuit. Et hæc causa est, quod tanta mala infracto animo perferre potuerit. Alioqui si p[er]sentia

sentia intuitus fuisset, coelestium oblitus, in eādē cum mundo luxus refusionem omnino accurrisset. Obseruabis hic p̄sentia nihili facienda ei, qui coelestia ex animō inquirere studet.

Per fidē reliquit Ægyptū, haud ueritus ferociam regis. Perinde em̄ quasi uidisset eum qui est inuisibilis, ita obdurauit.

Mireris hic, quod Apostolus dicat, Mosē reliquisse Ægyptum nihil timens ferociam regis, cum tamen Exo :2. scriptum sit, & Actorū .7. repetatur, fuisse, eo quod palam factum fuisset occisum à se Ægyptiū. Hoc quidē nō negat Apostolus, sed simul uerum esse innuit, altiore quadam uī ab Ægypto abstractum, quā p̄cæ næ metu. Ista uis puta urgētior, facile fecit, ut ferociam regis contemneret, alioqui uix uel post multos annos reuerti potuisset. Ad hanc sententiam adserendam, uidentur facere quæ subiecit: Perinde enim quasi uidisset &c. Regressus ergo illius, fuit non metus simpliciter, sed quasi reuelationis & prudentiæ, ut posset suo tēpore ærū nosis Hebræis & fratribus beneficium tum ignorantibus meli⁹ prodesse. Fuga per se, malum non est, fugit enim & Christus, Dauid, atq; Paulus, modo suo loco, & tempore ea suscipiat, hoc est, in gloriam nominis Christi & proximo

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
rum utilitatem. Si non aufugisset, potuisset hoc
confratribus facile esse periculo. Bene ergo, fidu-
ciam in inuisibilem collocans, Aegyptum reli-
quit, occultioriq; vocationi & vi spiritus sese ac-
commodauit.

Per fidem fecit pascha, & effusio-
nem sanguinis: ne is qui perimebat
primogenita, tangeret ipsos.

Quis crederet sanguinem agni illitum postu-
bus, potuisset liberare primogenita, ne concide-
rent? Quis etiam crederet, ubi agnus paschalis
comederetur, ibi Angelum uastatorem non po-
tuisse praeualere? Certe nemo, nisi à Deo persua-
sus. Fide igitur quia Mose præditus fuit, popu-
lo hoc absq; ulla trepidatione ausus fuit prædica-
re. Historiam habes Exodi, 12. Obseruandum
autem quàm iusto iudicio Deus Aegyptiis hanc
calamitatem immisit. Voluit enim illis repende-
re crudelitatem, qua masculina Hebræorū per-
di præceperant. Eadem autem fide etiam aliquo
modo nostra mysteria Moses cognouit, nempe
quod Saran primogenita perimens, nihil in nos
iuris habeat, modo illiti simus & aspersi menti-
bus sanguine agni imaculati, Christi. Ipse enim
tollit peccata nostra, & liberat à malo, ut præua-
lere nobis nequaquam amplius possit.

Per fi

Per fidem transierunt rubrū ma-
re, ueluti per siccam terrā: quod cū
tentassent Ægyptij, absorpti sunt.

Historiam habes Exodi. 14. Profecto res mi-
ra & plane diuina fuit, quicquid cum populo
tum actum est. Quis enim unquam putasset,
quod mare transitum seu uiam tanto populo
prebuisset. Indubie nemo, nisi eximia fide prædi-
tus. Voluit Deus ergo hic potentiam suam sal-
uificam populo ostendere, idq; in istis angustijs
constituto, ut iam nihil præter præsentissimam
mortem cernerent. A facie erat ingens uis aqua-
rum, à tergo hostis instructissimus, tamen fide
incolumes mare transierunt, hostibus submer-
sis. Nos fide in sanguinem Christi freti, spirituq;
illius baptizati, incolumes mare huius mundi,
in terram promissam, pertransimus, pereuntib;
omnibus infidelibus.

Per fidem moenia Hiericho con-
ciderunt: circumdata ad dies septē.

Redit nunc ad eos, qui pari fide, terra promif-
sionis iam accepta, claruerunt. Historiam hanc
require Iosue. 6. Clarissima omnium ciuitatum
eo tempore Hiericho erat. amplissimisq; muris
& turribus ornata: unde non minimum anxij
suerit Iudæi, quomodo hanc caperent, uidebat

enim inexpugnabilis. Hinc duos exploratores miserunt eò, ut de opportunitate potiendi eius circumspicerent: viderunt autem isti pavidos & perterritos ciues. Et Iosue respòsum à Deo accepit, ut sacerdotes cum arca turbam præcederent populus autem iubilaret, & ita per septem dies circumiretur ciuitas, & caperetur. Ita absq̃ armis & machinis, muri ad sonitum tubarum corruerunt, id quod impio fuisset impossibile creditu, præter enim rationem est: Verum sacerdotes & populus Deo credidit, unde & uirtutem diuinã conspexit. Τείχῃ non simpliciter dixit, capiebãt enim mœnia integras domos, id quod pater ex domo Rahab.

Ad dies septem] Non sine causa hoc posuit Apostolus. Nam validum argumentum est contra Iudæos, qui tam anxie suum sabbatum obseruant, & defendunt, quasi nihil prorsus in eo operari liceat. Habes omnes simul fuisse in opere perpendæ ciuitatis, iam necesse est sabbatum intercessisse, in quo otiosi non fuerint. Ita conuincit, quod lex non ita anxie ad externã sanctificationem coegit, ut non posset ea solui, si utilitas proximi suadeat. Confirmemus nos hinc fidem nostram.

Mundus iste recte per Hierichonta designat, (unde & Christus in parabola incidentis in latrones, ad illam allegoriam alludit) expugnand⁹ autē est p̃ Apostolos & sacerdotes, sed nequaquã
vi potē

vi potentiae humanae, uel industria hominum sed buccinis & tubis, hoc est, ualida & efficaci praedicatione uerbi Dei: ista enim excelsa mundi deiciuntur. Talistuba erat Paulus, & adhuc hodie est, atque adeo omnes Apostoli, & quorquor illorum uestigijs recte insistant. Hoc modo circumdandus est & euertendus mundus, ut cumque interim Daemon ringatur.

Per fidem Rhaab meretrix non perit una cum his qui non obedierant, cum excepisset hospitio exploratores pacifice. Rhaab

Eodem libro cap. 2. Cum exploratores in ciuitatem uenerant, idque regi significatum fuerat, qui illos comprehendere uoluit, Rhaab uitam illis tutatura, occultauit & abesse finxit, acceptoque iuramento ab illis ne se proderent, per murum dimisit. Isti autem signum, quod domui suae praefigeret, dederunt funiculum fili coccinei quo Israelitae hospitalitatem mulieris agnoscentes, gratos se illi uicissim exhiberent. Quod praefecto Rhaab nunquam fecisset, nisi ex fide intellexisset eam terram Iudaeis diuinitus dandam fuisse, atque adeo possidendam. Vnde caeteris pereuntibus ipsa se, parentem, liberos, familiam & amicos incolumes conseruauit. Obseruanda & hic fidei uis, quae ut nunquam non conseruat ad uitam aeter-

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

nam, ita pro gloria nobis Dei etiam ad præsentem uitam prodest. Pacificè autem dicit, quia illos non uoluit ad inquisitionem factam procedere, clausis iam portis, ne euaderent. Queritur hic num Rhaab fuerit scortum? Respondent quidam Hebræorum non scortum, sed hospitam fuisse, & ita honestam matronam. Nam רַחַב uocabulū, quod est à רָחַב cibauit deductum, hospitam, non meretricem significare. Quidam uero simpliciter accipiunt pro meretrice: Vtūq; ad opus domini non fuit incōmoda, qui ferè p̄ infirma & abiecta huius mundi, suam uirtutē perficit. Ista quamuis non fuerit ex Israël, & inhonestæ uitæ, tamen non dubitauit Deo fidem habere, & ex miraculis quę præcesserant cum filijs Israël, colligere Deum cum illis esse, quod & ipsi multum profuit.

Certe in eo Apostol⁹ Iudæos confundit maxime, quasi diceret. Si Abrahæ, Moses & Patriarcharum exempla uos ad fidei firmitatem nō cōmouent, moueat uos saltem fides ignominiosę mulierculæ, qua totam domum suam saluauit. Pudeat uos uinci à muliercula meretrice, & qđ talis uos debeat præire in regno cœlorum. Fides autem mulieris cōmendatur, non ut scorti, sed ut pœnitentis iam, & Deū Israëlitis agnoscentis, ut discas & tu quantūlibet peccator maxim⁹ uere resipiscēti apud Deum relictam esse ueniā: id quod & Saluator, sua familiaritate cum peccatoribus

catoribus nobis manifestatum uoluit, & ita in mundum uenit ut peccatores saluos faciat.

Hanc historiã nobis utilẽ faciemus eo, quod scimus totum mundum, qui per Hiericho designatur, esse perdendum & immutandum, ex cuius perditione hi soli saluãtur, qui exemplo Rhaab fide uera præditi fuerint, & ita peccatum non nocebit iam resipiscentibus, nouamq; uitã meditantibus: reliqui ad unum omnes pereunt. Sine fide enim nihil salutis uspiam inuenire est. Potuisset Apostolus adhuc multa exempla in mediũ proferre, ut de Iordane fide transmissio, de regib⁹ tam fortiter pemptis, & alijs similib⁹ fide gestis, sed consulto præteriens uix uerbulo refricare uoluit, dicit ergo:

Et quid præterea loquor? Defici et enim me tempus cõmemorantem de Gedeone, de Barac, & Samsone, & Hiephthae, nec nõ Dauide Samuele, ac Prophetis.

Q. d. innumera sunt quæ possem producere exempla, sed tempus me citius deficiet, quã ut tantũ fontem exhaurire ualeam. Omnes em̄ fide claruerunt, quotquot Deo grati unq; fuerunt. De Gedeone, qui Madianitas fide potius, q̄ armis uicit, consule lib. Iudicum cap. 6 & 7. Ius
Ius fuit

Gedeoni

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

sus fuit à domino, ut formidulosis & timentib⁹ ex populo, liberum faceret reuerti ad suos, manserunt ergo ex. 32000. nō plus. 10000. Ad huc autem nimius erat populus, itaq; probati sunt ad aquas, & qui manu & lingua instar canis labuerunt aquas, & ipsi sunt iussi reuerti. Manserunt ergo ex. 10000. tantū viri. 300. quos armauit Gedeon, non armis bellicis, sed tubis, hydris, & facibus, & ita istis impetum in Madianitarum castra fecit. Hostes autem audientes sonitum tubarum cōplosum hydriarum, deinde uidentes faces, mutuis vulneribus seipso confecerunt.

Eximiam ergo oportuit esse Gedeonis fidē, qui Deo credidit, & tam paucis viris, ingentem uim hostium aggredi non dubitauit: Admonemur autem historia hac, quomodo potissimū aduersarij fidei sint vincendi, certe non multitudine & virtute humana, sed tubis seu buccinis, hoc est, Euangelij sincera prædicatione. Adhæc non paruum uictoriæ momentum addet, si conspicua, tēperata, & probe moderata fuerit uita nostra. Certe qui à quauis re metuunt, & animū despondent, muneris prædicationis uix unquā idonei erunt. Similiter & qui genua sua flectunt ad terram, hoc est, terrena tantum sapiunt & curant, reijciendi sunt, post habitis interim cœlestibus, ad quorum fruitionem præcipue sumus nati. Paruus autem numerus eorum est, qui forsunt animo, & tantum quæ Christi sunt quærunt,

runt, isti nihil periculi pro Christo suscipere detrectant, & ita uictoriam ex hostibus referunt amplissimam.

De Barac filio Abinoe, & socia belli, Delbo Barac
 ra, quæ erat prophetissa, legimus quoque Iudic. 4. & 5. Paucis autem assumptis contra hostium ingentem multitudinem, ad modum feliciter pugnavit. Nam ad conspectum Barac, Syfara dux cum toto exercitu suo ita perterriti sunt, ut fugientes ad unum omnes sint occisi. Syfara uero, à la bin uxore Abel cinei clauo per tempora adacto, peremptus est. Iure igitur uult Apostolus Hebræos suos taliū gestorū esse memores, ut quæ sine fide fieri impossibilia omnino videantur.

Samsonis historia patet ex Iud. 14. quàm fortis autem ille fuerit, puto satis unicuique patere, Samson
 Si non fuisset fidelis, quomodo obsecro tanta fortitudinis specimina ædidisset? quomodo etiã robur ipsius sibi tantum profuisset? quomodo spiritus domini eum absque fide ita arripuisset?

De Hiephthæ Iudic. 11. Votum illius, puta Hiephthæ
 merarium, probare non ausi sumus, ueruntamen nisi fide insignis fuisset, non tam anceps bellum in hostes Ammonitas suscepisset. Porro de David
 Dauide & Samuele uiris Dei clarissimis, satius Samuel
 est nihil dicere, quàm pauca, partim quod mira & uaria sunt illorum gesta, paucis minime complectenda, partim quod cuius fideli notissima esse debent. Similiter etiam de cæteris prophetis dicendum.

cedū

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

tendum, quorum libri omnes fide pleni sunt, si-
cut & hanc cum primis sacræ literæ celebrant.
Nunc maxima congerie, tacitis tamen nomini-
bus, exempla accumulata, ut passim in sacris lite-
ris plena fidei encomia inesse uideamus. Premit
autem ideo nomina, ut illorum animos turba
hac exemplorum adobruens, plus feriat, & con-
fundat, eo quod subsequi illorum fidem non ala-
criter Hebræi pergant.

Per fidē expugnauerunt regna,
operati sunt iustitiam, assecuti sunt
promissiones:

Patres scilicet: possunt enim ista rectissime re-
ferri ad superiora, tamē si ita uideat nihil peri-
culi est, etiā ad posteriores patres: qui insignibus
fidei gestis claruerunt, referre, siue de istis in li-
bris Iudicum, siue Samuelis, siue Regum hoc fi-
at. Expugnauerunt autem regna, potissimum.
Iosue & Dauid, hic quidem Syrorū, Moabita-
rum, & Ammonitarū, uide. 2. Reg. 8. & 1. Para.
20. ille uero aliorum populorum, de quo librū
Iosue uidere est, præcipue uero cap. 12.

Operari iu-
stitiam.

Operati iustitiam ¶ Operari iustitiam in scrip-
turis, interdum capitur pro vindicare ab aduer-
sarijs, id quod regum iudicum & potentum cū
primis est: interdum pro iuste & pie uiuere.
Vtrūq; autē nemo recte poterit, nisi spiritu Dei
& fide

& fide imbutus, atq̄a bonitate Dei tot⁹ p̄dens.

Adepti promissi. ¶ Alijs aliæ promissiones factæ sunt, quas quia fide expectarunt, Deus p̄terire non potuit. Præcipue autem omnium cœlestes promissiones ut præcipuas acceperunt, quibus obtentis, bene illis fuit, ut de posteritate, de regno Christi: Vidit enim Abraham diem Christi &c. Tamen etiam temporalibus promissionibus hoc factum est, si non in patribus, tamen in illorū posteritate. Salomon accepit singularem sapientiam & fœlicitatem à Deo, & alijs alia. Sequitur.

Occluserunt ora leonum, extinxerunt uim ignis, effugerūt acies gladij, ualidi facti sunt ex imbecillitate, effecti sunt robusti in bello, incursions auerterunt exterorum. Mulieres acceperūt ex resurrectione mortuos suos.

Exempla ista promiscua, in duo genera diuidere possumus. Quidam ex martyribus in hac uita remunerati sunt, redemptionem accipiētes non sine miraculo, de his primo loquitur. Quidam uero defuncti in tormētis uel ærumnis, postea acceperunt, de quibus postea

Occluserunt ora leonum ¶ nimirum eadem fide,

ANNOT. INEPIPTIS .D. PAVLI AD

fide, qua Moses sua miracula fecit, qua populus & sacerdotes uicerunt Hiericho, quaeque David Goliad Philistæum. Hoc de Daniele dicit. Dan. 6. Deus quidem hoc fecit, at nisi is fide præditus fuisset, in id periculi nunquam peruenisset, sed una cum ceteris statuam adorasset. Atqui fidem Deus saluare & magnificare uoluit. Nam ille illæsus è lacu leonum euasit, qui postea aduersarios illius cum impetu adorsi, deuorarunt. Nota tropum sermonis (de quo paulò supra etiam) quod de uno legitur, pluribus tribuitur. Sic Matth. 27. latrones dicuntur Christo conuiciati fuisse, cum tamē unus tantum illi conuiciatus sit, quemadmodum in Luca legimus. De solo autem Daniele hoc habemus. Tametsi post Christum passum, martyres quosdam similiter obiectos leonibus, & incolumes relictos conseruauit. Verum Apostolus uoluit potissimum illis exempla ueteris testamenti producere. Sunt qui intelligant etiam hoc de Dauide & Samsone, eo quod in plurali loquatur, sed prior sententia uideatur simplicior, & uerbis accommodatior, ut taceam interim quàm subiuncta eam uerisimile faciant.

Extinxerunt vim ignis ¶ De tribus pueris, Anania, Azaria, & Misael hoc dixit, de quibus Danielis. 3. Et isti sola fide obtinuerunt, ut ab ignis uehementia non læderentur. Non autem corporibus tantum, sed & uerbis & cesarie illæsi ex
flammis

flammis egressi sunt, fusius ista tractata sunt in
Comment: nostris in Daniele.

Effugierunt acies gladij] *σούατα* id est, ora
gladij græcus habet. Est autē tropus, de q̄ etiā
supra cap. 4. Sic Helias Propheta & David, qui
imperitus hasta à Saule, ictum declinauit, & per
fidē à Deo custoditus est. De Macchabæis etiā
hoc legitur. Et sanct⁹ popul⁹ propter ueritatē &
iusticiā pugnans cōtra gētes idololatrias, intact⁹
plerumq̄ permansit, hostibus se mutuis uulneri
bus cōficiētib⁹. Vides autem singula com
mata suas habere historias.

Conualuerunt de infirmitate] Sic Ezechias
rex admodum uicinus morti fuit, tamen ob in
signem fidem ad Deum reualuit, adeoq̄ spaciū
uitæ prolongatum accipit. Idem Dauidi euenisse
creditur. Porro si placeat hic, *ἀπὸ ἀδυσίας*,
de recepto robore, post summam uirium attenu
ationem, accipere, exemplum in Macchabeis ad
modum illustre inuenis.

Robusti facti sunt] Vt Sampson, David. Sed
uidentur hæc mihi referenda esse ad Macchabæ
os, quos Hebræi uocant Asmanai, qui primū
quidem, uidētes suos miserrime trucidari, retro
cesserant, sed sumpto animo à Deo nimirum,
cœlesti quadam uictoria potiti sunt.

Incursores auerterunt] Hoc fecit Iosaphat,
Asa, & alij, de quibus in historijs biblicis uide
re est.

v

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

Mulieres acceperunt ¶ Mulieres quædam bonæ & piæ, quæ prophetas hospitio exceperant, mortuos suos rediuuos acceperunt. Dicere autem uult de Sareptana uidua, & Sunamitide, quarum altera Heliam, altera helizeum hospitata fuit. Sunt qui de alijs intelligunt mulieribus, equi de simpliciter intellexero. Ex resurrectione, hoc est, resurgentes filios acceperunt. Vide. 3. & 4. lib. Regum. Sunt qui hic ineptierunt, non intelligentes quid Apostolus istis sibi uellet. Isti omnes fidem habuerunt, interim tamen multa passi sunt: ne ergo alienum ducamus multis malis hic diuexari, certo Deus suis opportuno tempore nunquam non adfuit. Nunc de his loquet, qui in hac uita à malis tormentis & periculis non sunt liberati.

Alij uero distenti sunt, aspernati redemptionem, ut potiozem sortiretur resurrectionem. Alij rursus ludibrijs & flagris explorati sunt, insuper & uinculis & carcere, lapidati sunt, dissecti sunt, tentati sunt, occisione gladij occubuerunt:

ἐτυμπαίνιθσαν, id est, pulsati sunt sicut tympanum. Significat tamen etiam extendere & excoriare. Quidam exponunt pulsati uel conculsi sunt

tusi sunt fustibus. Ponitur hic, ἐπεὶ ἀδυνασάν, sed uidetur mihi esse adiectitium. Hæc quæ hic Apostolus commemorat, uidentur magis sonare de martyribus post Christum passum, quàm de pijs, qui illum præcesserunt: sed historias diligentius reuoluentes, uidebimus ante Christum quædam sub Antiocho tempore Macchabeorū implera. Sic etiam Ammon, Manasse, Achab, & quidam alij impij reges, in scripturis, ob suam tyrannidem in bonos & pios admissam male audiunt. Sed melius illis fuit sic pro iustitia affligi, & potioribus statim perfrui, quàm hic redemptos diutius cœlestia bona expectare. Neque mihi quicquam dubij est, Danielem cum alijs huic uitæ redditis, maluisse dissolui & esse cum Christo, quàm supersites relinqui. Omnes quidem resurgemus, sed sancti Dei martyres potius orem resurrectionem habebunt, resurgent enim ad gloriam, eamque excellentissimam. Vna quidem merces & denarius omnes saluandos expectat, alia tamen est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum, quemadmodum & Apostolus .i. Cor. 15. fatetur. Omnino autem quod hic habet in Macchabæis apparet, quorum etiam Iosephus mentionem facit. Fide ergo præditi resurrectionem crediderunt.

Alij ludibrijs & flagris | Nullus sanctorum unquam in hac uita tam foeliciter uixit, quin sæpissime ab impijs & nescientibus Deum derisus

fit. Sic Iob afflictissimus ab uxore & amicis suis, David similiter ab iis, qui uidebantur amicis simi, ut taceam de Mose dicere. Certe prophetae ad unum omnes passim conqueruntur, quomodo ludibrio habiti, & ab omnibus irrisi fuerint. Sed mirum hoc nemini uideatur, cum idem innocentissimo filio Dei contigit. Discipulus non erit supra preceptorem, sicut nec seruus supra dominum. De Hieremia sunt qui dicant flagellatum, id quod non raro Macchabeis, si bene memini, contigisse legitur.

Vinculis & carcere ¶ Hæc fuit omnium communissima poena, qua uiri Dei & sancti sunt affecti. Habes inter alios Hieremiam, Heliam, & Michæam, crudelibus uinculis & carceribus fuisse diuexatos.

Lapidati sunt ¶ Hoc refertur de sanctissimo Propheta Hieremia, qui tandem in Aegypto a suis lapidatus fuit. Lapidati autem & alij sunt, Zacharias filius Ioiade, & Naboth summa innocentia uir. Ad hæc statim post passum Christum, Stephanus, de quo Acto. 7.

Serrati siue dissecti ¶ De Iesaja istud intelligunt, quem Manasses ferra lignea perdidisse dicitur, eo quod dixerat, se Dominum exercituum uidisse. Profecto istæ historiæ, quas Apostolus hic degustat, suis temporibus fuere notissimæ. Etiam Christus Iudæis summam crudelitatem obijcit, cum dicit, Hierusalem Hierusalem, que occidis

occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt &c. Mat. 23.

Occisione gladij. Habes in historijs biblicis, quod Saul & Iezabel multos prophetas & sacerdotes occiderunt. Herodes rex Iacobum fratrem Ioannis gladio peremit, quemadmodum Acto. 12. legis. Isti omnes in hac uita suam remunerationem non acceperunt, sed in resurrectione & uita semper consistente, sunt sortiti.

Oberrarunt in ouillis & caprinis pellibus, destituti, præssi, adflicti, quibus indignus erat mūdus: in desertis errantes, & montibus ac speluncis, & cauernis terræ.

Paucis omne genus humanorum incommodorum ferè recenset, quemadmodū &c. 1. Cori. 4. Ad hoc usq; tempus & esurimus, & sitimus, & nudi sumus. & colaphis cedimur, & incertis uagamur sedibus, & laboramus operātes proprijs manibus &c. Rudibus pellibus ouium & caprarum, usq; male consutis, usi sunt loco uestimenti. Videtur autem alludere ad Heliam, pilosum, zonaq; pellicea accinctum renibus, deinde etiam ad Ioannem, qui simplicissimis & vilibus uestibus usus est, & sicut istis, ita & cibo potuq; summam pauperiem indicauit. Interim tamen

ANNOT. IN EPITS. D. PAULI AD

non dubitamus & alios pios miseris uitæ huius
 passos fuisse. Recte igitur posuit *ὄστρομευοι*. Næ
 postremi omnium habiti sunt, destituti rebus
 necessariis, nihil curæ in illos impendebatur.
 Præmebantur autem tyrannide aduersariorum,
 affligebanturque curis, perturbationibus animo-
 rum & terroribus. Quia uero ex hoc mundo
 non erant, mundus illos amare non potuit, sed
 odio & malis omnibus prosequabantur. Digni
 erant isti cælo, non mundo, postquam & cæle-
 stem uitam meditabantur & in hoc tenebricosis-
 simo mundo ueluti luminaria fuerunt. Virtus
 neque auro neque gemmis, neque aliqua mundi re com-
 pensari potest, maxime si secundum pietatem
 sit, unde cælestem remunerationem meretur.

In desertis & montibus] Partim propter ty-
 rannidem impiorum, partim propter summam
 immisericordiam. Pudor autem est, plus demen-
 tiæ inesse feris, quam hominibus. Scitis tempo-
 re Achab centum prophetas in speluncis latuisse,
 quos Abdias pane & aqua pascebat. Loquitur
 autem iuxta morem regionis, est enim Palestina
 plena montibus & cauernis. Fieri tamen potest,
 quod etiam de Iudæis, qui plurimi cum Mara-
 thia in deserta fugerunt, eò quod legem Dei pre-
 uaricari nolissent, hi agebant in speluncis terræ
 & cauernis petrarum, ex quibus circiter mille fu-
 mo præfocati sunt, eò quod die sabbati pug-
 nam detrectassent.

Discamus

Discamus hic, ne admodum contristemur, si uarijs malis hic iactemur, cum etiam sanctissimi patres paria hic perpessi sint, imò maiora quam quisquam credat.

Atque omnes hi testimoniū promeriti per fidem, non acceperāt promissionem, quod Deus de nobis melius quiddam prouiderat, ne sine nobis consumarentur.

Paucis hoc dicit. Audiuius insignem illorū fidem, sed nullam dum absolutam & dignam recepisse remunerationem, sequitur, quod alibi in resurrectione iustorum expectent. Promissionem hic, non simpliciter quietem, sed omnimodam & perfectam foelicitatem tam corporis, quàm animæ intelligo. Hanc isti nondum sunt consecuti, quantumuis secundum potiorē partem, animā, felicissime habeāt, & cū Christo delicientur. Placuit enim Deo illos nō sine nobis consumare.

Vespere autem diei adueniēte, Dominus denariū salutis omnibus laborantibus in uinea sua dabit.

Interea sanctorū corpora ad resurrectionis tēpore in terra qui esūt, tū demū quicquid Deus

promisit plene consequēt.

Tātū de hoc capi.